

ΜΑΘΗΜΑ: Αρχαία Ελληνικά Προσανατολισμού, Διδαγμένο Κείμενο

A1. Με ανάλογο τρόπο και οι οικοδόμοι και όλοι οι άλλοι (τεχνίτες γίνονται)· χτίζοντας δηλαδή με καλό τρόπο σπίτια, θα γίνουν καλοί οικοδόμοι, χτίζοντάς τα όμως με κακό τρόπο, θα γίνουν κακοί. Γιατί αν δεν ήταν έτσι, καθόλου δε θα χρειαζόταν ο διδάσκαλος και όλοι θα ήταν καλοί ή κακοί από τη φύση τους. Το ίδιο λοιπόν συμβαίνει και με τις αρετές· κάνοντας δηλαδή όσα συμβαίνουν στη συναλλαγή μας με τους άλλους ανθρώπους· άλλοι γινόμαστε δίκαιοι και άλλοι άδικοι, ενώ κάνοντας όσα έχουν μέσα τους το στοιχείο του φόβου και συνηθίζοντας να αισθανόμαστε φόβο ή θάρρος, γινόμαστε άλλοι ανδρείοι και άλλοι δειλοί. Το ίδιο συμβαίνει και σχετικά με τις επιθυμίες και την οργή· άλλοι δηλαδή γίνονται σώφρονες και πράοι και άλλοι ακόλαστοι και οργίλοι, οι πρώτοι με το να συμπεριφέρονται με αυτόν το συγκεκριμένο τρόπο στις περιστάσεις αυτές (σε αυτά) και οι άλλοι με τον αντίθετο τρόπο. Και με ένα λόγο λοιπόν, τα μόνιμα στοιχεία του χαρακτήρα μας διαμορφώνονται από την επανάληψη όμοιων ενεργειών. Γι' αυτό πρέπει να προσδίδουμε μια ορισμένη ποιότητα στις ενέργειές μας· γιατί σύμφωνα με τις διαφορές αυτών των ενεργειών θα ακολουθήσουν τα μόνιμα στοιχεία του χαρακτήρα μας.

B1. «καὶ διαφέρει τούτῳ πολιτεία πολιτείας ἀγαθὴ φαύλης» Ἡ διάκριση των πολιτευμάτων κατά τον Αριστοτέλη

Ο Αριστοτέλης διακρίνει τα πολιτεύματα σε καλά και λιγότερο καλά και όχι σε καλά και κακά. Ο Αριστοτέλης συνήθως κάνει διάκριση ανάμεσα στα ορθά πολιτεύματα και τις παρεκβάσεις τους, δηλαδή τις εκτροπές από αυτά. Αυτή τη διάκριση τη συναντά κανείς και στα Πολιτικά. Εδώ όμως δεν αναφέρεται σ' αυτό· εδώ προϋποτίθεται ότι ο νομοθέτης επιδιώκει σε κάθε περίπτωση το καλό των πολιτών· απλώς μπορεί να μην έχει πάντοτε επιτυχία στον στόχο του αυτόν. Πρωταρχικός στόχος όλων των νομοθετών, και άρα και των πολιτευμάτων μέσα στα οποία δρουν, είναι να κάνουν τους πολίτες ενάρετους ασκώντας τους στην ηθική αρετή, προκειμένου να φτάσουν στον ύψιστο στόχο, την ευδαιμονία για να είναι και η πολιτεία αγαθή. Συνεπώς κριτήριο διάκρισης των πολιτευμάτων είναι ο βαθμός επιτυχίας του έργου των νομοθετών. Μάλιστα, σε άλλο χωρίο των Ηθικών Νικομαχείων, ο Αριστοτέλης κάνει λόγο για νόμο που είναι κείμενος ὀρθῶς και έχει επιτυχία, και για νόμο ἀπεσχεδιασμένον (δηλαδή προχειροφτιαγμένο), που δεν έχει επιτυχία. Αξίζει να τονιστεί ότι η λέξη «φαύλης» (που κανονικά «φαῦλος» σημαίνει κακός, ευτελής, ασήμαντος) χρησιμοποιείται εδώ με διαφορετική σημασία, έτσι ώστε να ανταποκρίνεται στις αντιλήψεις του φιλοσόφου. Η αναφορά αυτή στη διάκριση των πολιτευμάτων φαίνεται, με την πρώτη ματιά, να μη σχετίζεται με το θέμα του κειμένου και να αποτελεί μια παρέκβαση. Κάτι τέτοιο, όμως, δεν ισχύει, καθώς στόχος του φιλοσόφου είναι να συνδέσει την αξία των πολιτευμάτων με την αρετή των πολιτών. Τέλος εντύπωση μας προκαλεί η σειρά των λέξεων στη φράση αυτή. Η κανονική σειρά θα ήταν: «διαφέρει τούτῳ πολιτεία ἀγαθὴ πολιτείας φαύλης». Η ανωμαλία αυτή ίσως να οφείλεται και πάλι στο γεγονός ότι τα κείμενα του Αριστοτέλη αποτελούν προσωπικές σημειώσεις, που λειτουργούσαν βοηθητικά στο έργο της διδασκαλίας. Είναι, λοιπόν, εύλογο να εντοπίζουμε κάποια χαρακτηριστικά του προφορικού λόγου.

«καὶ διὰ τῶν αὐτῶν καὶ γίνεται πᾶσα ἀρετὴ καὶ φθείρεται»

Ο Αριστοτέλης προσθέτει νέο επιχείρημα, με το οποίο δείχνει ότι η αρετή είναι προϊόν εθισμού και η ποιότητά της εξαρτάται από την ποιότητα του εθισμού που την προκαλεί. Η δημιουργία και ο εκφυλισμός της επίκτητης ιδιότητας προκύπτουν από αντίστοιχους λόγους και ποιότητα εθισμού. Έτσι για συγκεκριμένους λόγους και με την κατάλληλη άσκηση οι άνθρωποι κατακτούν την αρετή και ακριβώς για τους αντίθετους λόγους και με την ακατάλληλη άσκηση η αρετή εκφυλίζεται. Ο Αριστοτέλης εννοεί μάλλον μια διαδικασία «δόμησης» και «αποδόμησης» της αρετής ενισχύοντας τη θέση του για τον επίκτητο χαρακτήρα της. Τα ρήματα «γίνεται – φθείρεται» μας παραπέμπουν στο θεμελιώδες αντιθετικό ζεύγος της φιλοσοφικής σκέψης «γένεσις – φθορά». Για τον Αριστοτέλη, αυτή ήταν μια φυσική διαδικασία μονόδρομη: γένεση -> αύξηση -> τελείωση -> παρακμή -> φθορά (αποδίδεται έργο στον Αριστοτέλη με τίτλο Περί Γενέσεως και Φθοράς). Αυτή, λοιπόν, η διαδικασία ακολουθείται και στις ηθικές αρετές. Κάθε αρετή για τους ίδιους λόγους και χρησιμοποιώντας τα ίδια μέσα γεννιέται και με την καλή εξάσκηση κατακτιέται, ενώ με την κακή εξάσκηση χάνεται. Τα πάντα ακολουθούν αυτή τη φυσική πορεία από τη γέννηση στη φθορά. Η αρετή, σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, κινείται ανάμεσα στη γένεση και στη φθορά. Η γένεση συντελείται με την άσκηση. Οι άνθρωποι γίνονται αγαθοί εθιζόμενοι στα αγαθά. Μόνο που τώρα προσθέτει ένα νέο στοιχείο: το εὖ ή το κακῶς. Η αντίθεση ανάμεσα στα ρήματα γίνεται φανερή με την παρουσία των επιρρημάτων εὖ ή το κακῶς. Δεν αρκεί δηλαδή η εξάσκηση για την απόκτηση της ηθικής αρετής. Πρέπει αυτή να γίνεται με σωστό τρόπο, δηλαδή με την εφαρμογή ηθικών κανόνων, διαφορετικά δεν αποκτιέται η ηθική αρετή και οι άνθρωποι γίνονται κακοί.

«ἐκ τῶν ὁμοίων ἐνεργειῶν αἱ ἕξεις γίνονται»

Στην ενότητα αυτή εμφανίζεται μια νέα έννοια, η «ἕξις». Η λέξη αυτή ετυμολογικά παράγεται από το θέμα του μέλλοντα του ρήματος «ἔχω». Η λέξη αρχικά δήλωνε την «κατοχή», την απόκτηση», και μάλιστα την ίδια την «προσπάθεια=τις ενέργειες για απόκτηση, για κατοχή»· αργότερα η λέξη χρησιμοποιήθηκε και για να δηλωθεί η ιδιότητα που απέκτησε και έχει πια κανείς αφού επανέλαβε κάτι τόσες φορές, ώστε να του έχει γίνει πια συνήθεια. Αρχική σημασία της λέξης είναι το να κατέχει κανείς συνέχεια κάτι που έχει αποκτήσει, κατοχή, την προσπάθεια, τις ενέργειες για κατοχή, για απόκτηση. Για τον Αριστοτέλη η λέξη απέκτησε ηθικό περιεχόμενο: είναι τα μόνιμα στοιχεία του χαρακτήρα μας, που αποκτιούνται με την επίμονη άσκηση και την επανάληψη συγκεκριμένων ενεργειών. Οι ἕξεις έχουν διττό χαρακτήρα, μπορεί να είναι καλές ή κακές. Είναι ένα από τα τρία που διαδραματίζονται στην ανθρώπινη ψυχή. Οι «ἕξεις» είναι ένα από τα «γινόμενα ἐν τῇ ψυχῇ». Τα άλλα δύο είναι τα πάθη και οι δυνάμεις. Πάθη είναι οι παρορμήσεις της ψυχής, ενστικτώδεις ορμές στις οποίες δεν έχει θέση η λογική. Πάθη στον Αριστοτέλη (π.χ. επιθυμία, οργή, φόβος, χαρά, φιλία, μίσος, ζήλια, ευσπλαχνία), είναι όσα έχουν ως αποτέλεσμα την ευχαρίστηση ή τη δυσαρέσκεια. Οι δυνάμεις είναι οι δυνατότητες συμμετοχής στα πάθη, δυνατότητες που έχει ο άνθρωπος να επιλέξει κάποια από τα πάθη, δυνατότητες που έχει να ελέγξει ή να παραδοθεί στα πάθη του, οι οποίες δεν αρκούν από μόνες τους για να χαρακτηριστεί κανείς καλός ή κακός, αλλά πρέπει να γίνουν μόνιμα στοιχεία του χαρακτήρα του. Έτσι με την ἕξιν, επανάληψη κάποιας ενέργειας αντιμετωπίζει τα πάθη του και διαμορφώνει τελικά κάποιο στοιχείο του χαρακτήρα του. Τα μόνιμα αυτά στοιχεία αποκτιούνται με την επανάληψη μιας πράξης, που συνιστά την «ἕξιν». Ακριβώς ότι η «ἕξις» απορρέει από εθισμό και δεν είναι κάτι ἔμφυτο φαίνεται και από τη χρήση του ρήματος «γίνονται», το οποίο δείχνει ότι η «ἕξις» προκύπτει μέσα από μία διαδικασία, από ένα βαθμιαίο τρόπο διαμόρφωσής της και κατάκτησής της από τον άνθρωπο. Σήμερα η λέξη έχει αποκτήσει ψυχολογικό

περιεχόμενο και είναι η συνήθεια ως αποτέλεσμα επανάληψης, μάθησης ή συνεχούς επίδρασης του ίδιου παράγοντα.



B2.

α. Ο Αριστοτέλης τόνισε ο φιλόσοφος ότι καμιά ηθική αρετή δεν υπάρχει εκ φύσεως, αλλά είναι αποτέλεσμα εθισμού, συνεχούς επανάληψης. Αυτό που συμβαίνει με τις αρετές είναι ίδιο με αυτό που σημαίνει και στις τέχνες, οι οποίες γίνονται κτήμα του ανθρώπου με τη συνεχή εξάσκηση πάνω στην κάθε τέχνη. Μάλιστα ανέφερε ότι ο καλός ή κακός εθισμός στις τέχνες και τις αρετές γεννά τον καλό τεχνίτη, αντίστοιχα και τον ηθικό ή μη ηθικό άνδρα. Τώρα έρχεται η σειρά εφαρμογής της θέσης του σε συγκεκριμένες αρετές αφού η διαδικασία της απόκτησής τους είναι ίδια με αυτή των τεχνών, προκειμένου να καταδειχτεί η θεμελιώδης σημασία της ηθικής πράξης για την κατάκτηση της ηθικής αρετής.

Ο ρόλος των τριών λέξεων «Οὕτω δὴ καὶ» είναι εισαγωγικός στο νέο επιχείρημα του Αριστοτέλη. Δηλώνει ότι όσα θα πει είναι συνέχεια των προηγούμενων. Μάλιστα δεν πρόκειται για απλή συνέχεια αλλά για αναλογία με όσα αναφέρθηκαν προηγουμένως. Συγκεκριμένα, το τροπικό επίρρημα «οὕτω», είναι ομοιωματικό προς τα προηγούμενα και δηλώνει αναλογική θεώρηση του θέματος που ακολουθεί. Ό,τι συμβαίνει με τις τέχνες το ίδιο θα δηλωθεί τώρα πως συμβαίνει με τις αρετές. Ο φιλόσοφος χρησιμοποιεί δηλαδή σ' αυτή την ενότητα **αναλογικό συλλογισμό** (αναλογική σύνδεση των εννοιών τέχνη και αρετή): όπως για την εκμάθηση των τεχνών είναι απαραίτητος ο εθισμός σε κατάλληλες ενέργειες, έτσι και για την κατάκτηση των ηθικών αρετών έχει σημασία η επανάληψη ίδιων πράξεων («ὁμοίων ἐνεργειῶν»). Με τον συμπερασματικό σύνδεσμο «δὴ» ανακεφαλαιώνονται τα προηγούμενα, ενώ ο μεταβατικός σύνδεσμος «καὶ» λειτουργεί προσθετικά για να εισάγει το νέο επιχείρημα, με το οποίο δείχνει ότι και στις αρετές ισχύει το ίδιο που συμβαίνει στις τέχνες. Όπως η κατάλληλη ή η ακατάλληλη άσκηση κάνει τον τεχνίτη καλόν ή κακόν αντίστοιχα, έτσι και η ποιότητα του εθισμού στον χώρο των αρετών καθορίζει την ποιότητα των αποκτημένων αρετών. Η συλλογιστική του Αριστοτέλη μεταβαίνει από την καθημερινή ζωή και τα αντίστοιχα παραδείγματα στον χώρο των συναισθημάτων, με την επανάληψη των οποίων και πάλι οριστικοποιούνται τα σταθερά χαρακτηριστικά της ανθρώπινης ψυχής.

β. Ο Αριστοτέλης προβαίνει στην παρουσίαση παραδειγμάτων για να δείξει ότι, όπως και στις τέχνες, έτσι και στις αρετές η απόκτησή τους γίνεται με τον εθισμό και η ποιότητά τους εξαρτάται από την ποιότητα του εθισμού που προηγήθηκε. Με τη χρήση των ρηματικών τύπων που αναφέρονται σε πράξεις, «γινόμεθα - γίνονται - πράττοντες - ἐθιζόμενοι» δηλώνεται ενέργεια, ενώ ο ενεστώτας δηλώνει την επανάληψη. Έτσι, δίνεται η ευκαιρία στον Αριστοτέλη να αποδείξει τον βαθμιαίο τρόπο κατάκτησης της αρετής, καθώς και ότι και οι έξεις, όπως και οι αρετές, δεν υπάρχουν εκ φύσεως, αλλά είναι αποτελέσματα κάποιων ενεργειών.

Ειδικότερα, το πρώτο παράδειγμα «πράττοντες γὰρ τὰ ἐν τοῖς συναλλάγμασι τοῖς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους γινόμεθα οἱ μὲν δίκαιοι οἱ δὲ ἄδικοι» αναφέρεται στις κοινωνικές σχέσεις των ανθρώπων. Ο τρόπος με τον οποίο οι άνθρωποι μαθαίνουν να συναλλάσσονται, αυτός καθορίζει και την ποιότητα του χαρακτήρα τους ως προς αυτό. Αν μαθαίνουν να είναι δίκαιοι στις συναλλαγές τους, γίνονται δίκαιοι, αν όχι, άδικοι. Η διαμόρφωση του ήθους γίνεται υπόθεση του ίδιου του ανθρώπου, ο οποίος και έχει την ευθύνη των πράξεων του. Η ορθή συμπεριφορά στο πλαίσιο της κοινωνίας, ο τρόπος με τον οποίο ρυθμίζει τη ζωή του και καθορίζει τις επιλογές του αποτελούν το κριτήριο για το αν θα γίνει δίκαιος ή άδικος. Η απόκτηση των ηθικών αρετών θεμελιώνεται στη βάση της συναναστροφής των ανθρώπων με τους συνανθρώπους τους και με τον τρόπο με τον οποίο θα διαμορφώσουν εκείνοι την κοινωνική τους συμπεριφορά. Το στοιχείο που θα κρίνει τη διαφοροποίηση μεταξύ δίκαιων και άδικων είναι ο τρόπος με τον οποίο εκείνοι θα συμπεριφερθούν έναντι των άλλων. Πρέπει να προσέξουμε ότι ο Αριστοτέλης σχετίζει την έννοια δικαιοσύνης με τη συμπεριφορά

των ανθρώπων απέναντι στους άλλους ανθρώπους. Η αρετή του Αριστοτέλη προσδιορίζεται με κριτήριο τη διαμόρφωση της αντίστοιχης συμπεριφοράς έναντι των άλλων στις κοινωνικές συναναστροφές, έχει σαφέστατα κοινωνικό χαρακτήρα. Οι διαπροσωπικές σχέσεις γίνεται το πεδίο ανάδειξης ηθικών ή μη ηθικών οντοτήτων, δίκαιων ή άδικων ανθρώπων. Με τον τρόπο αυτό ο φιλόσοφος μεταβαίνει από την ευθύνη των νομοθετών σχετικά με τη δημιουργία ή όχι των κατάλληλων μέσων για ορθό εθισμό των πολιτών και τη μετατροπή τους σε αγαθούς, στην ατομική ευθύνη, τον τρόπο με τον οποίο ο κάθε άνθρωπος θα συμπεριφερθεί στην καθημερινότητά του, στις σχέσεις του με τους συνανθρώπους του. Τώρα ολοκληρώνει τη σκέψη του προβάλλοντας τις διαπροσωπικές σχέσεις ως το πεδίο ανάπτυξης ηθικών και ανήθικων ανθρώπων.

Με το δεύτερο παράδειγμα «πράττοντες δὲ τὰ ἐν τοῖς δεινοῖς καὶ ἐθιζόμενοι φοβεῖσθαι ἢ θαρρεῖν οἱ μὲν ἀνδρείοι οἱ δὲ δειλοὶ» ο Αριστοτέλης δείχνει ότι ο τρόπος με τον οποίο οι άνθρωποι μαθαίνουν να αντιμετωπίζουν τις δύσκολες και αντίξοες καταστάσεις στη ζωή τους, διαμορφώνει τη στάση και τη συμπεριφορά τους. Έτσι αν μαθαίνουν να αντιμετωπίζουν ψυχραιμία και με σθένος τις δυσκολίες χωρίς να αγνοούν τους κινδύνους, γίνονται ανδρείοι, αν όχι, δειλοί. Όταν οι άνθρωποι συνηθίζουν στον φόβο ή στο θάρρος, γίνονται άλλοι θαρραλέοι και άλλοι δειλοί. Ο εθισμός των ανθρώπων στην αντιμετώπιση με σθένος και θάρρος καταστάσεων που γεννούν τον φόβο καθιστά τους ανθρώπους ανδρείους, στην αντίθετη περίπτωση, όσοι συνηθίζουν να τις αντιμετωπίζουν με δειλία γίνονται δειλοί. Πραγματικά ανδρείος είναι εκείνος που νιώθει τον φόβο αλλά έχει τη δύναμη να τον υποτάξει. Ανδρεία είναι εξάλλου και η έλλειψη αδυναμίας μπροστά σε ένδοξο θάνατο, ενώ ανδρεία θα πρέπει να θεωρήσουμε και μια κατάσταση μεσότητας ανάμεσα στη δειλία και το παράλογο θάρρος από την άλλη. Δειλός είναι εκείνος που θα τραπεί σε φυγή αποφεύγοντας να τον αντιμετωπίσει. Οι αρετές του ανθρώπου σχετίζονται με τα ανθρώπινα συναισθήματα, η επανάληψη των οποίων οριστικοποιεί τις ψυχικές ιδιότητες και τη συμπεριφορά και τη στάση που επιλέγεται απέναντι σε δεδομένες καταστάσεις. Δηλώνεται τέλος για ακόμη μια φορά ότι καμιά ηθική αρετή, κανένα στοιχείο του χαρακτήρα δεν υπάρχει εκ φύσεως στον άνθρωπο αλλά είναι κάτι το οποίο αποκτιέται.

Το τρίτο παράδειγμα παραπέμπει στις επιθυμίες και στα ανθρώπινα πάθη. «Ὅμοίως δὲ καὶ τὰ περὶ τὰς ἐπιθυμίας ἔχει καὶ τὰ περὶ τὰς ὀργάς· οἱ μὲν γὰρ σώφρονες καὶ πρᾶοι γίνονται, οἱ δ' ἀκόλαστοι καὶ ὀργίλοι, οἱ μὲν ἐκ τοῦ οὕτως ἐν αὐτοῖς ἀναστρέφεσθαι, οἱ δὲ ἐκ τοῦ οὕτως.» Με αυτό ο Αριστοτέλης εξηγεί ότι ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζουν οι άνθρωποι τον ίδιο τον εαυτό τους και μάλιστα τις επιθυμίες και τις ορμές τους, πάθη τους καθορίζει τον χαρακτήρα τους. Αν μαθαίνουν να τιθασεύουν και να εκλογικεύουν τις επιθυμίες και τις ορμές τους, να μην παρασύρονται από αυτές, γίνονται συνετοί και πράοι, αν όχι, αν παραδίδονται στη δύναμή τους, αν δεν δείχνουν καμιά διάθεση να χαλιναγωγήσουν τις έντονες επιθυμίες και ένστικτα γίνονται ασύδοτοι και οξύθυμοι. Συνεπώς, ο τρόπος με τον οποίο οι άνθρωποι διαχειρίζονται τα τρία αυτά πεδία εκδήλωσης της συμπεριφοράς τους είναι καθοριστικός για την ηθική ποιότητά τους. Κάτι αντίστοιχο συμβαίνει με τα συναισθήματα. Όλοι θα βρεθούν σε στιγμές που προκαλούν την ανθρώπινη αντίδραση και οργή. Κάποιοι θα εθιστούν σε στιγμές που προκαλούν την ανθρώπινη αντίδραση και οργή. Κάποιοι θα εθιστούν στο να αντιμετωπίζουν αυτές τις καταστάσεις με ψυχραιμία, κάποιοι άλλοι στο να αντιδρούν με άγριο τρόπο. Το αποτέλεσμα είναι να γίνουν οι πρώτοι πράοι και οι δεύτεροι οξύθυμοι. Ο εθισμός σε συμπεριφορές και κοινωνικές επιλογές είναι αυτός που διαμορφώνει τον ανάλογο χαρακτήρα στο άτομο και ότι η αρετή πραγματώνεται μέσα από τις στάσεις και τις ανάλογες ανθρώπινες επιλογές με μόνο κριτήριο τον τρόπο που θα αντιμετωπίσουν τα άτομα τις καταστάσεις που θα παρουσιαστούν μπροστά τους.

Αντιμετωπίζοντας τα ίδια γεγονότα και έχοντας τα ίδια βιώματα και κοινές εμπειρίες άλλοι θα καταλήξουν ολοκληρωμένοι χαρακτήρες, άτομα που αρέσκονται στην ηθική αρετή και την κάνουν τρόπο ζωής και άλλοι θα ξεφύγουν από τις ηθικές αρχές, θα γίνουν έρμια των παθών τους, αγόμενοι μόνο από τις επιθυμίες τους. Ο φιλόσοφος επισήμανε ήδη ότι ο τρόπος που ο άνθρωπος ενεργεί συνδέεται με τις αντίστοιχες συναισθηματικές αντιδράσεις του στα γεγονότα, από τις οποίες με την επανάληψη τους σταθεροποιούνται οι ανάλογες ηθικές συμπεριφορές. Αυτό όμως που δεν έκανε κατανοητό είναι το γιατί κάποιοι από τους ανθρώπους επιλέγουν την οδό της ηθικής και γίνονται ανδρείοι και σώφρονες και άλλοι τον δρόμο της ακρότητας μετατρέπόμενοι σε οργίλους και ακόλαστους. Αρκείται μόνο στο να τονίσει ότι τον τρόπο συμπεριφοράς που κανείς θα επιλέξει τον διατηρεί για πάντα, αφού έχει ήδη γίνει μόνιμο κτήμα του, συνεχές γνώρισμα του λόγω της εμπέδωσης του με τη συνεχή επανάληψη των ίδιων στάσεων.

Συνεπώς, ο τρόπος με τον οποίο οι άνθρωποι διαχειρίζονται τα τρία αυτά πεδία εκδήλωσης της συμπεριφοράς τους είναι καθοριστικός για την ηθική ποιότητά τους. Οι ηθικές πράξεις επομένως επιδρούν στην ανθρώπινη προσωπικότητα και την ηθικοποιούν. Καλό είναι να επισημανθεί ότι ο Αριστοτέλης με το «έν αὐτοῖς», το οποίο είναι ουδετέρου γένους, αναφέρεται στους τομείς συμπεριφοράς των ανθρώπων και όχι στους ίδιους τους ανθρώπους. Συγκεκριμένα, αναφέρεται στο «έν τοῖς συναλλάγμασι», στο «έν τοῖς δεινοῖς», στο «περὶ τὰς ἐπιθυμίας» και στο «περὶ τὰς ὀργάς».

B3. Η σημασία της Ακαδημίας βρίσκεται ακριβώς στο γεγονός ότι ήταν το σημείο συνάντησης σημαντικών λογίων της εποχής, που διατηρώντας και μέσα στα πλαίσια της Ακαδημίας ο καθένας τη δική του προσωπικότητα, το δικό του επιστημονικό "πιστεύω", προωθούσαν όλοι μαζί την επιστημονική έρευνα παίρνοντας ο ένας από τον άλλο χρήσιμες παρορμήσεις και επιδρώντας θετικά ο ένας στον άλλον. Ένας τέτοιος λόγιος τον οποίο είχε την τύχη να συναντήσει ο Αριστοτέλης στην Ακαδημία, όταν ήρθε να σπουδάσει σ' αυτήν, ήταν ο Εύδοξος από την Κνίδα. Ο νεαρός, τότε, αυτός επιστήμονας ήταν μια από τις πιο προικισμένες προσωπικότητες της αρχαιότητας. Ήταν μαθηματικός, αστρονόμος και γεωγράφος, και ο Πλάτωνας δεν δίστασε καθόλου να του εμπιστευθεί, κατά τη διάρκεια της απουσίας του, τη διεύθυνση της σχολής του. Δεν ήταν λοιπόν μόνο τυχερός ο νεαρός Σταγειρίτης που «βρέθηκε», όπως είπε ένας αριστοτελιστής των ημερών μας, «την πιο κατάλληλη στιγμή στον πιο σωστό τόπο, εκεί δηλαδή όπου υπήρχαν οι κατάλληλοι άνθρωποι που θα μπορούσαν να γονιμοποιήσουν με έναν εντελώς ξεχωριστό τρόπο τη σκέψη του βοηθώντας την να απλώσει μέσα σε σύντομο χρόνο τα δικά της φτερά»· πιο σημαντικό θα πρέπει να θεωρηθεί το γεγονός ότι με την απουσία του Πλάτωνα ο Αριστοτέλης είχε, από την πρώτη στιγμή, την ευκαιρία να δεχτεί εκείνην ακριβώς την επίδραση που πρέπει να ανταποκρινόταν πολύ αμεσότερα στη δική του ψυχοσύνθεση, την απόλυτα σχεδόν θετική και επιστημονική, την ελάχιστα οπωσδήποτε ποιητική (τέτοια ήταν κατά βάση η ψυχοσύνθεση του Πλάτωνα).

B4. γηγενής → γινόμενον

έσθλος → ἐστίν

μισαλλοδοξία → συναλλάγμασι

δέος → δειλοί/ δεινοῖς

στρεβλός → ἀναστρέφεσθαι